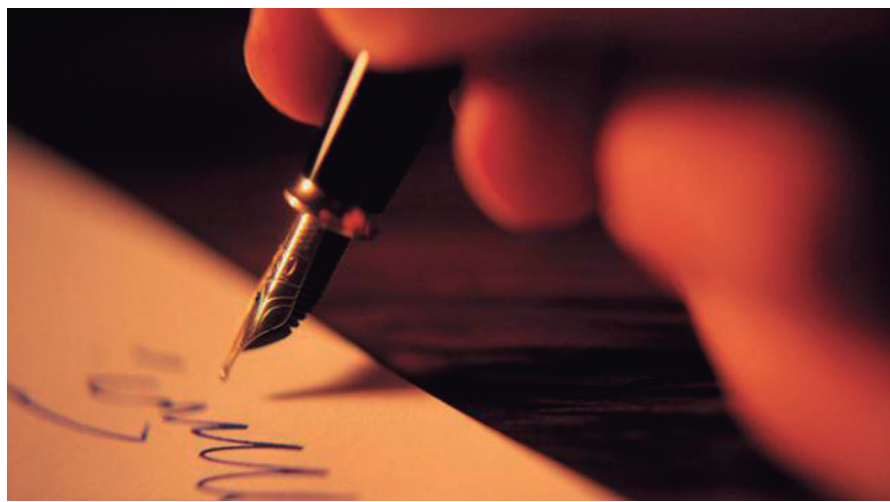

Inconformistes i resistents

per Jaume Ribas Prats

Pot existir, avui dia, una vertadera cultura sense una escriptura que li doni suport i difongui els seus avanços? Corre perill de diluir-se la literatura catalana a dins de la castellana, sense escriptors de talla que la posin al dia? Quin paper ha jugat el nacionalisme polític en la creació d'una literatura oficial, potenciant uns escriptors més propers al govern per damunt d'altres que podien ser-ne crítics? Encetar un debat sobre aquests temes resultaria interessant, però llarg i tediós en un mitjà tan plural com aquesta revista. Per això em limitaré a opinar sobre un fet constatable i preocupant al mateix temps: L'adopció de la llengua castellana per part de la majoria dels escriptors més coneguts, nascuts i vivint a dins l'àmbit del territori de parla catalana. Molts d'ells de manera exclusiva.

He fet una llista d'aquells autors que en l'actualitat només escriuen en català, a dins dels anomenats Països Catalans, i no em surten els comptes. No n'hi he trobat ni mitja dotzena considerats de primera fila! El pastís de poder arribar a molts milions de lectors si s'escriu en castellà és massa temptador per a la majoria dels assagistes, poetes, novel·listes i dramaturgs que desenvolupen avui dia el seu treball a casa nostra. La mateixa indústria editorial, tan potent a Catalunya, es preocupa de potenciar als escriptors de «best sellers» en castellà i menysprea els autòctons com a minoritaris que donen escàs benefici. És cert que en un temps de crisi com l'actual, aquest tracte discriminatori és cada vegada més evident i difícil d'evitar.

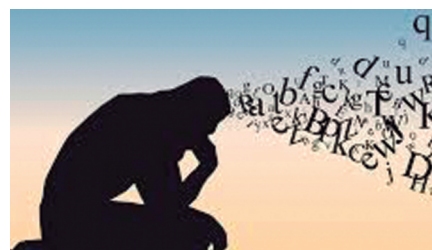
Per això, i per desgràcia nostra, queden molt pocs d'aquells autors inconformistes i resistents del segle passat que bastiren una literatura arrelada al país, escrita en català i d'una qualitat inqüestionable. Tots coneixem els seus noms i agraïm el seu exemple. Però no fa falta approfondir massa per adonar-se que els ideals romàntics de la nostra Renaixença queden molt lluny en el temps. Aquells lletraferits que es pagaven l'edició de les obres amb els seus diners, sense cap altre objectiu que no fos la seua voluntat irreducible d'afirmar una llengua i una cultura pròpies, o són ben morts i enterrats ja fa anys, o moren avui dia encara, lentament, ben tancats a ca seua.

És trist, però de vegades convé recordar que per a la memòria dels pobles, que no és cega ni muda i, que igual que la intel·ligència i el talent, és profundament democràtica, tothom ha d'assumir la seua ració de coratge i valentia, o de culpa i iniquitat, en la preservació del seu

llegat cultural. Aquí, no caben excuses ni mitges tintes, i el panorama actual és decebedor.

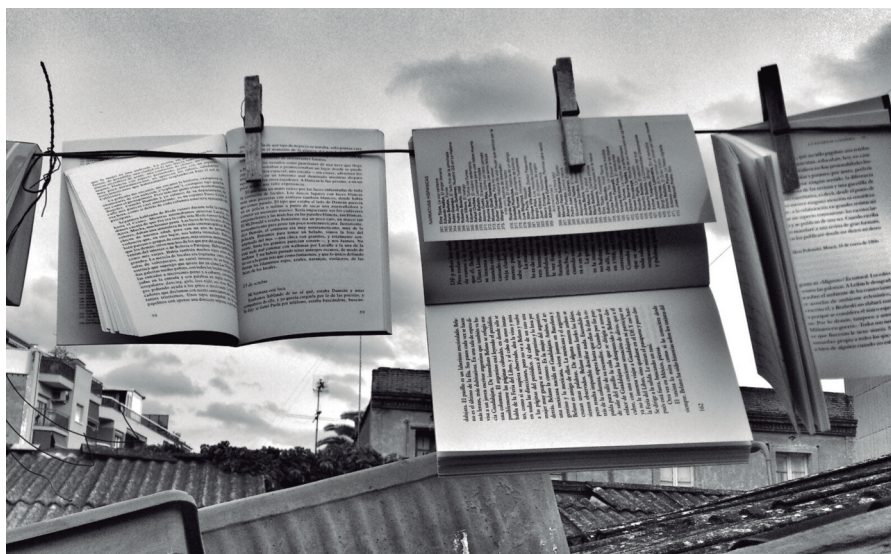
Perquè si ens aturam a investigar, només que sigui molt per damunt, el que va succeir a d'altres països en unes circumstàncies molt similars a les nostres, trobarem exemples d'escriptors i d'intel·lectuals realment compromesos en un ideal altruista de servei a la llengua, d'una tenacitat i resistència que ens fan envejar la seva capacitat de sacrifici, d'obstinació, voluntat de ser fidels i d'engrandir el llegat cultural del poble on han nascut.

El novel·lista americà Philip Roth, que als anys setanta va viat-

jar durant molt de temps per Txecoslovàquia, va parlar amb la gent i va donar a conèixer a l'Occident alguns dels escriptors i artistes d'aquell país, afirmava que «a l'Oest tot funciona, però no hi ha res que importi gaire. A l'Est en canvi, no hi ha res que vagi bé, però tot compta». Es referia sens dubte al «poder de les paraules» per preservar la memòria d'un poble, al qual havia al·ludit Vaclav Havel en la seua obra. Constatava, així, que aquest «poder» havia sobreviscut millor i més dignament a l'Est, on la gent es preocupava molt per desentranyar l'essència de les coses, que a l'Oest, més capficat en el consum i el concepte utilitarista de la possessió. Que l'Est d'Europa, s'havia aferrat a la llengua i la literatura pròpies com a una taula de salvació enmig del gran sotrac i llarga nit que va significar el comunisme, imposat a la força al damunt de nacions amb una innegable tradició de voluntària independència.

Per exemple Mikhaïl Prishvin, escriptor rus i mestre rural, va fer-se famós per les descripcions tan acurades de la natura que envoltava el seu poble, sense necessitar mai fer concessions al llenguatge oficial, exaltat i grandiloqüent de la literatura soviètica. I Rim Akhmedov, nascut a la Baskiria comu-

nista, enmig d'un paisatge de fàbriques, ple de fum i de contaminació, va saber bastir una obra de gran qualitat literària descrivint només la bellesa dels rius i els boscs de la muntanya del Nurtau per on solia sortir a passejar.

Aquesta mateixa afirmació del «poder de les paraules» per a mantenir la memòria, la unitat i la dignitat d'un poble, la trobam també per exemple a Polònia, entre aquells escriptors que utilitzant com a mitjà d'expressió una llengua de difícil traducció, han aconseguit traspasar fronteres i donar a conèixer arreu del món tot un conjunt d'obres de «resistents», que sorprenen per la seua quantitat i qualitat. Només per esmentar alguns dels autors eminents, cal parlar de dos poetes reconeguts amb el premi Nobel: Wislawa Szymborska i Czeslaw Milosz; tres novel·listes d'un prestigi universal: Witold Gombrowicz, Adam Zagajewski i Bruno Schulz; un assagista de renom, Adam Michnik; dos periodistes viatgers i documentalistes famosos: Ryszard Kapuscinski i Marius Szczygiel.

No hi ha cap dubte que la perseverança i la tenacitat de tots ells, reflectides en unes obres d'innegable qualitat, convertides en actes de resistència, tenen molt a veure amb l'orgull i la voluntat de reforçar, malgrat tots els entrebancs oficials, una cultura pròpia a països on, des del final de la Segona Guerra Mundial, imperava el totalitarisme i el

domini omnipresent de la Rússia soviètica.

Confrontats moltes vegades a l'exili, a problemes de censura, obligats a publicar a l'estranger, res no els va impedir a tots ells crear una literatura original, molt aferrada a la realitat en la qual vivien, amena i d'una innegable excel·lència.

El mateix Adam Zagajewski, que va haver de publicar tots els seus llibres fora del país —entre ells, destacaria «Mà invisible», «Desig» i «Terra del foc»— i del qual avui podem llegir en castellà tota la seua obra (Editorial Acantilado), és tot un exemple d'ètica i estètica en el seu estil literari, meticulós i ple de malenconia, que omple una prosa de notable erudició. I la seua poesia demostra una predilecció absoluta per la llum i la revelació, per la cultura i la bellesa del món, per les ciutats i els paisatges visitats. Poesia, pintura i música caminen per ell sempre junts, de manera inseparable. No debades afirma que «dins la memòria recent d'Europa, roman gravada la falsa convicció que l'estil elevat és un instrument reaccionari, un martell contra la modernitat». Exiliat durant uns anys a París, i després als EUA, avui torna a viure a la seua enyorada Cracòvia.

Aquí, ara mateix, més preocupats per la pela que per la pàtria, la majoria d'escriptors catalans es venen com mai i viuen molt bé. En castellà!

JAUME RIBAS PRATS ■

